

LOGOPEDIYA, SINONIM QATOR, DOMINANTI, TURLARI, YUZAGA KELISHI

Eshmatova Rayxon

Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 2-kurs

Annotatsiya: Logopediya sinonimlar sozning manoli shakllaridan biri bolib, talaffuzi, yozilishi har xil va birlashtiruvchi manosi bir xil bolgan qoshimcha mano nozikligi bilan emotsional manosi qollanishi kabi bir qator xususiyatlari bilan ozaro farqlanadigan sozlardan tashkil topgan. Hozirgi zamon ingliz tilida sinonimlarni nazariy va amaliy organishda lingvistlar va oqituvchilar oldiga qator vazifalarni qo'yiladi. Bu esa ingliz tilini oqitish, sozlashuv aloqalarini yolga qoyish jarayonini onsonlashtirishning ayrim tadbirlarini va talablarini korib chiqishni talab qiladi. Sinonimlar haqida umumiy talqinlar talabalar va oquvchilarda ingliz tilida sinonimlarning ishlatilishi haqida tushuncha hosil qilishdan tashkil topgan.

Kalit so'z: sinonimlar, ingliz tili, qo'llanilishi, aloqalari, vazifalari, nazariy va amaliy o'rganish, talablar, o'qituvchilar, talabalar, ingliz tili darslari.

Аннотация: Синонимы — одна из смысловых форм слова, состоящая из слов, различающихся по ряду признаков, таких как тонкость дополнительного значения и сохранение эмоционального значения, с разным произношением и написанием и одинаковым объединяющим значением. Перед лингвистами и преподавателями ставится ряд задач по теоретическому и практическому изучению синонимов в современном английском языке. Это требует рассмотрения некоторых мер и требований по гуманизации процесса обучения английскому языку, ставя только общение. Общие интерпретации синонимов призваны помочь студентам и читателям понять использование синонимов в английском языке.

Ключевые слова: синонимы, английский язык, употребление, отношения, задачи, теоретическое и практическое обучение, требования, преподаватели, студенты, уроки английского языка.

Dunyodagi barcha tillarning asosini so'z tashkil etadi. Shuningdek insonlarning nutqi ham aynan shu so'zlarning qo'llanilishiga bog'liq. Nutqimizning ravon bo'lishi va so'zlagan so'zlarimizning takrorlanmasligi uchun so'z boyligimiz ko'p bo'lishi va sinonim so'zlarni qo'llashimizga bog'liq desak mubolag'a bo'lmaydi va til birliklarining bir xil ma'noga ega bo'lish hodisasasi sinonimiya deb ataladi. Sinonimiyaning birligi bir umumiy ma'noga ega bo'lgan so'zlar deyiladi ya'ni, sinonimlardir. sinonim so'zlar shunchaki xashamdorlik emas, balki tilning chinakam boyligidir. Sinonimlar so'zning ma'noli shakllaridan biri bo'lib, talaffuzi, yozilishi har xil, birlashtiruvchi ma'nosi bir xil bo'lgan qo'shimcha ma'no nozikligi, emotsion ma'nosi qo'llanishi kabi bir qator xususiyatlari bilan o'zaro farqlanadigan so'zlar deyiladi. Sinonim so'zlar xaqida so'z borar ekan, biz sinonimlarni tilshunoslikda asosan ideografik va stilistik turlarga bo'lamiz. Ideografik sinonimlar masalan: to understand-to realish, to expeet-to anticipate-tushunmoq, anglab yetmoq, kutmoq, oldindan ko'rmoq - bir xil ma'noni anglatadi va bir xil neytral stilistik turga tegishli bo'ladi. Stilistik sinonimlar ularni ba'zida emotsional ekspressiv deb ham atashadi. Stilistik sinonimlar stilistik xususiyatiga ko'ra turli hil ma'noni anglatadi. Masalan: to help - to aid - to assist yordamlashmoq ma'nosini anglatadi. Yuqoridagi ta'riflarga ko'ra, sinonimiya asosan semantik ko'rinish har qanday xolatda ham sinonimlarni belgilash stilistik me'zonlar, boshqa me'zonlar va birikadigan sof semantik me'zonlar asosida amalga oshiriladi. Sinonimlar doim kutilmagan birliklarni yoki logik ma'nolarni beradi, shuning uchun sinonimik takrorlash asarni stilistik jixatdan bezaydi. Ideografik sinonim tarjimon eng to'n xolatda til birliklarining takrori natijasida yuzaga keladigan ifoda kambag'alligi, rangsizligidan qochish uchun foydalanadi. Sinonimlar qator bir necha so'zdan iborat bo'lishidan qat'iy nazar unda bir so'z asosiy shu sinonimik qatorning harakterini belgilovchi so'z bo'ladi. Bu so'z dominanta deb yuritiladi.

Tilshunoslik fanida sinonimiya deganda ma'nosi o'xshash bo'lgan so'zlar orasidagi munosabatni bildiruvchi tushuncha tushuniladi. Ikki so'z sinonim deb hisoblansa, ular umumiy ma'noni sezilarli darajada o'zgartirmasdan, bir gapda bir-birining o'rnida ishlatilishi mumkin. Bu hodisa sinonimiya deb ataladi. Biroq, bu birinchi ko'rinadigan darajada oddiy emas, chunki so'zlar orasidagi sinonimlikni aniqlashda turli omillarni hisobga olish kerak. Sinonimiyani baholashda e'tiborga olinadigan asosiy omillardan biri qator yoki kategoriya tushunchasidir. So'zlar otlar, fe'llar, sifatlar yoki qo'shimchalar kabi turli toifalarga tegishli bo'lishi mumkin. Ikkita so'z sinonim bo'lishi uchun ular bir turkumga mansub bo'lishi va shu turkumda o'xshash ma'noga ega bo'lishi kerak. Masalan, "katta" va "katta" so'zlari sinonim hisoblanadi, chunki ular ikkalasi ham o'lchamni ifodalovchi sifatlardir. Sinonimiyani baholashda e'tiborga olish kerak bo'lgan yana bir muhim omil - bu dominant yoki dominant. Hukmronlik so'zning sinonimlarga nisbatan ma'lum bir kontekstda qo'llanish chastotasini bildiradi. Ba'zi sinonimlar ma'lum kontekstlarda ustunroq bo'lishi mumkin, boshqalari esa kamroq qo'llanilishi mumkin. Masalan, "baxtli" va "quvonchli" so'zlari sinonimdir, ammo kundalik tilda "baxtli" atama ko'proq ustunlik qiladi.

Mavjud sinonimlarning turlari ular qo'llanilgan muayyan kontekstga qarab farq qilishi mumkin. Sinonimlarning uchta asosiy turi - antonim sinonimlar, darajali sinonimlar va to'ldiruvchi sinonimlar. Antonim sinonimlar - "issiq", "sovuq" kabi qarama-qarshi ma'noga ega bo'lgan so'zlar. Gradable sinonimlar - "baxtli" va "ekstatik" kabi ma'nolari o'xshash, ammo intensivligi jihatidan farq qiluvchi so'zlar. To'ldiruvchi sinonimlar - "tuz", "qalampir" kabi to'liq ma'noni bildirish uchun birgalikda qo'llaniladigan so'zlar. Sinonimlar qo'llanishi va ro'yxatga olinishi jihatidan ham farq qilishi mumkin. Ayrim sinonimlar qo'llanilgan kontekstga qarab rasmiy yoki norasmiy bo'lishi mumkin. Registr so'zning sinonimiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan rasmiyatchilik yoki norasmiylik darajasini bildiradi. Masalan, "sotib olish" va "sotib olish" so'zlari sinonimdir, ammo "sotib olish" ko'proq rasmiy va professional yoki akademik yozish uchun mos keladi, "sotib olish" esa norasmiy va kundalik suhbatda keng qo'llaniladi.

Sinonimiya hodisasi tilni o'zlashtirish va til o'rganishga ham ta'sir ko'rsatadi. Sinonimlarni tushunish til o'rganuvchilarning so'z boyligini kengaytirishga va ikkinchi tilda malakasini oshirishga yordam beradi. Talabalar sinonimiyani tushunganlarida, ular ma'lum bir tilda ma'no va foydalanish nuanslarini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Ushbu bilim, shuningdek, yozish va gapirish kabi til ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Sinonimiya tushunchasi o'zining murakkab va qiyinchiliklaridan holi emas. Ba'zi hollarda ikkita so'z sinonim bo'lib ko'rinishi mumkin, ammo ma'no yoki konnotatsiyada nozik farqlarga ega. Ushbu farqlarga madaniy omillar, mintaqaviy o'zgarishlar yoki tarixiy foydalanish ta'sir qilishi mumkin. Masalan, "arzon" va "arzon" so'zlari ko'pincha bir-birining o'rnida ishlatiladi, ammo "arzon" sifat bilan bog'liq salbiy ma'noga ega bo'lishi mumkin, "arzon" esa neytral atamadir.

Sinonim qator — ma'nolari o'xshash bo'lgan so'zlar to'plamini bildiruvchi atama. Bu so'zlar umumiy ma'noni o'zgartirmasdan, bir gapda bir-birining o'rnida ishlatilishi mumkin. Masalan, "baxtli" va "quvonchli" so'zlari sinonimdir, chunki ular ikkalasi ham ijobiylik va mamnunlik tuyg'usini bildiradi. Boshqa tomondan, Dominanti vaziyat yoki kontekstdagi eng ko'zga ko'ringan yoki ta'sirchan elementga ishora qiladi. Bir guruh odamlarda boshqalar ustidan eng ko'p kuch yoki ta'sirga ega bo'lgan kishi dominant bo'ladi. Rasmda eng ko'p joy turadigan va tomoshabin e'tiborini tortadigan rang ustun rangdir. Sinonimlarning bir nechta turlari mavjud bo'lib, har biri o'ziga xos xususiyat ega. Ba'zi sinonimlar aniq, ya'ni ular qanday bir xil ma'noga ega va har qanday kontekstda bir-birining o'rnida mumkin. Boshqalar qisman sinonimlardir, ya'ni ular o'xshash ma'noga ega, lekin bir-birini to'liq almashtirib bo'lmaydi.

Sinonimlarni so'zlar orasidagi munosabatga ko'ra ham turkumlash mumkin. Masalan, ayrim sinonimlar antonimdir, ya'ni ular qarama-qarshi ma'noga ega. Antonimlarga misol tariqasida "issiq" va "sovuq", "katta" va "kichik", "tez" va "sekin" kabi so'zlarni kiritish mumkin. Sinonimlardan foydalanish yozuvning ravshanligi va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Turli xil sinonimlardan foydalanib, yozuvchilar bir xil so'zni juda ko'p takrorlashdan qochishlari

va yozuvlarini yanada rang-barang va qiziqarli qilishlari mumkin. Bundan tashqari, sinonimlar ma'nodagi noziklik va noziklikni etkazishga yordam beradi, bu esa yozuvchilarga o'zlarini yanada samaraliroq ifodalash imkonini beradi. Sinonimlar yozuvda ur'u va ur'uga kirish uchun ham foydalanish mumkin. Yozuvchilar kuchli, ta'sirchan ma'noga ega bo'lgan sinonimlarni tanlab, yozganlarini yanada chuqurroq va jozibali qilishlari mumkin. Jumladan, yozuvchi "quyosh charaqlab turardi" deyish o'rniga "quyoshdan iliqlik va yorug'lik sochar edi" deyish, o'quvchi ongida yanada kuchliroq obrazga ega bo'lishi mumkin edi. Sinonimlardan strategik maqsadda ham yozuvda o'ziga xos ohang yoki kayfiyat yaratish uchun foydalanish mumkin. Muayyan hissiy rezonansga ega bo'lgan sinonimlarni tanlab, yozuvchilar o'z o'quvchilarida o'ziga xos his-tuyg'ular va reaksiyalarni uyg'otishi mumkin. Misol uchun, salbiy ma'noli sinonimlardan foydalanish bezovtalik yoki taranglik tuyg'usini yaratishi mumkin, ijobiy ma'noli sinonimlardan foydalanish esa iliqlik va qulaylik tuyg'usini yaratishi mumkin.

Xulosa qilib aytish mumkinki, sinonimiyani o'rganish tilshunoslikning ko'p qirrali va murakkab jihati bo'lib, ma'nosi o'xshash so'zlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishni o'z ichiga oladi. Kategoriya, ustunlik, turlar, qo'llanish va registr kabi omillar so'zlar o'rtasidagi sinonimlikni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Sinonimiyani tan olish va qadrlash tilni bilish darajasini oshirishi, til o'rganishni osonlashtirishi va insoniy muloqotning murakkabliklarini tushunishimizni chuqurlashtirishi mumkin. Sinonimiyaning nozik tomonlarini o'rganish orqali biz tilning boyligi va xilma-xilligi haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin. sinonimlar yozuvda ravshanlik, rang-baranglik va ta'sirchanlikni oshirishga yordam beradigan muhim vositadir. Sinonimlarning har xil turlari va qo'llanilishini tushunib, yozuvchilar o'zlarining yozish qobiliyatlarini yaxshilashlari va ishlarini yanada qiziqarli va ta'sirli qilishlari mumkin. Ta'kid, nuans yoki ohang uchun ishlatilsin, sinonimlar ko'p qirrali va kuchli vosita bo'lib, uni barcha yozuvchilar egallashi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. U.Tursunov, N.Muxtorov, Sh.Rahmatullaev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 1992 yil.
2. Sh.Shoabdurahmonov, M.Asqarova, A.Hojiev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. I qism. II qism. Toshkent. «O'qituvchi» nashriyoti. 1980 yil.
3. O'zbek tilining imlo lug'ati. Toshkent. O'qituvchi. 1995 yil.